

RECENZE

Tretera Jiří Rajmund – Horák Záboj. Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin. Praha: Leges, 2019, 288 s.

Církevní dějiny jsou multidisciplinárním oborem, k němuž mají co říci historici,¹ teologové² a nepochybně i právníci.³ Pohled právního historika na tuto oblast je cenný i proto, že řada pramenů, které se dochovaly z nejstarších dob, má charakter právních textů.⁴ Na rozdíl například od Slovenska⁵ dosud na českém trhu chyběla kniha, která by zpracovávala i dějiny 20. století, kdy došlo k řadě událostí, které dosud významně ovlivňují právní situaci.

Recenzovaná kniha má ambici být stručným a přehledným úvodem do studia právních dějin církví.⁶ Tento cíl se autorům podařilo naplnit. Na poměrně malém prostoru 288 stran shrnují několikatisíciletou historii a svůj výklad pro lepší přehlednost doplňují též schémata a tabulkami.

V oblasti konfesního práva je zcela nezbytné znát historický vývoj jednotlivých institutů i celých koncepcí právní regulace. Kdyby někdo začal se studiem vzájemných vztahů státu a náboženských společenství v roce 2010 bez jakékoliv znalosti o dějinách, muselo by mu být přinejmenším podezřelé, proč stát, který se sám definuje jako nábožensky neutrální, hradí platy duchovních, a dokonce plánuje na náboženská společenství převést vlastnictví řady nemovitostí. Z vyjádření řady politiků a dalších komentátorů majetkového vyrovnání státu a náboženských společenství bylo zřejmé, že jim právě toto předporozumění chybělo. Proto je logické, že velkou pozornost věnuje kniha recentním dějinám.

V oblasti práva kanonického je potom nutné mít přehled nejen o historii, nýbrž též o různých věroučných otázkách, z nichž koncepce kanonického práva vychází. Proto kniha stručně představuje též strukturu *Bible*, členění biblických knih a obsah především těch z nich, které mají přímou relevanci ke světskému či kanonickému právu.

První část knihy se v pěti kapitolách věnuje právním dějinám Izraele. Začíná od příběhů patriarchů obsažených v knize *Genesis*. Velkou pozornost věnuje právním pravidlům obsaženým přímo v jednotlivých biblických knihách.⁷ Přes další etapy, jako je doba králů, babylonské zajetí a návrat z exilu, se kniha dostává až do období přelomu letopočtu.

1 SUCHÁNEK, D. – DRŠKA, V. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Praha: Grada, 2013, a SUCHÁNEK, D. – DRŠKA, V. *Církevní dějiny. Novověk*. Praha: Grada, 2018.

2 WERNISCH, Martin. *Církevní dějiny jako koncept*. Brno: CDK, 2021.

3 Příkladem ze starší literatury mohou být přednášky Kamila Hennaera, jenž svůj výklad o církevním právu začíná pojednáním o dějinách církve od roku 313. HENNER, Kamil. *Právo církevní*. Praha: Všehrd, 1911, s. 20 an. Významná je rovněž Buškova *Učebnice dějin práva církevního*. BUŠEK, Vratislav. *Učebnice dějin práva církevního*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929.

4 Příkladem může být Pliniova korespondence s Trajánem o různých aspektech aplikace práva na křesťany.

5 VLADÁR, Vojtech. *Dějiny církevního práva*. Praha: Leges, 2017.

6 TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Právní dějiny církví: synagoga a církve v průběhu dějin*. Praha: Leges, 2019, s. 13.

7 Ibidem, s. 37–50.

Většinu knihy tvoří její druhá část věnovaná vývoji církve a synagogy od prvního století po Kristu. Text je členěn dle jednotlivých století do 21 kapitol. Vedle recentních dějin byla větší pozornost věnována prvním stoletím křesťanství. Ve sporech s různými herezemi se formovala křesťanská ortodoxie a řešila se i řada právních otázek. Výsledky ekumenických koncilů 4. a 5. století jsou dodnes relevantní i pro teologii. Velkou pozornost jim věnují publikace zaměřené na christologii,⁸ trinitologii⁹ i jiné dogmatické obory.¹⁰

Zájemci o právní dějiny církví, kteří nepocházejí z židovského či křesťanského prostředí, jistě ocení i úvodní výkladové pasáže o struktuře *Bible* a základech židovské i křesťanské vírouky. Jiné publikace, psané primárně pro studující teologie, leckdy tyto znalosti předpokládají, což je činí méně přístupnými pro zájemce, kteří dosud neměli příležitost si tyto znalosti osvojit.

Významné zestručnění látky bylo nezbytné v zájmu udržení autorského plánu shrnout historický vývoj od nejstarších pramenů židovského práva až po současnost v jediné knize. Tento cíl se zdařil i v tom směru, že rozsah recenzované knihy je oproti výše citované učebnici *Vladárově* poloviční. Pro hlavní cílové publikum knihy, studující pražské právnické fakulty, jde o adekvátní míru detailu, neboť jsou to právě autoři, kdo tyto studující církevním právním dějinám vyučují. Je tak logické, že obsah knihy a styl zpracování bere ohledy primárně na potřebu výuky, kterou autoři realizují v Praze v rozsahu, který je nebývale široký ve srovnání s ostatními českými právnickými fakultami.

Dalším publikem, kterému bude kniha k užítku, jsou studující teologických fakult. V řadě teologických studijních programů hrají církevní dějiny velkou roli a leckde je zkouška z nich dokonce součástí státní závěrečné zkoušky. Pro zopakování klíčové materie před zkouškou je rozsah knihy ideální.

Předností knihy je, že autoři o historických událostech pojednávají *sine ira et studio*. Publikace obsahuje faktografický přehled klíčových historických událostí a právních pramenů včetně stručného vysvětlení jejich relevance. To je cenné zejména v oblasti církevních dějin, které byly prakticky celou druhou polovinu 20. století postiženy velmi tendenčním výkladem poplatným zájmům komunistického režimu. To zájemce o tuto problematiku odkazovalo primárně na prvorepublikové a starší publikace,¹¹ které však logicky nepokrývaly události 20. století.

Autorský záměr obsáhnout několik tisíc let historie do necelých tří set stran s sebou nutně nese i některé slabiny recenzované knihy. Předně, je-li třeba zpracovat takto širokou materii, autoři se nutně dostávají za hranice témat, jimž se běžně věnují a kde mají dokonalý přehled o pramenech a neustále se rozvíjející literatuře. Může se tak stát, že do knihy proniknou i určité nepřesnosti. Při čtení jsem narazil na jediný problém tohoto druhu.

Autoři se hlásí k tezi, že palestinský kánon, k němuž se o řadu století později přihlásili protestanté, byl vyhlášen v roce 90 na synodě v Javne.¹² S takovým tvrzením zdaleka ne-

⁸ Například POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2006.

⁹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP, 2007.

¹⁰ MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

¹¹ Řada z nich je dostupná v elektronické podobě v Digitální knihovně PrF MU (<digi.law.muni.cz>), neboť jde již o autor-skoprávně volná díla. Podobně byla řada těchto děl digitalizována péčí projektu Národní právní dědictví (<nspd.cz>) řešeným na Ústavu státu a práva AV ČR.

¹² TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Právní dějiny církví: synagoga a církev v průběhu dějin*, s. 26.

jsou v české¹³ či do češtiny přeložené¹⁴ literatuře sami. V bibliotice byl tento názor pokládán za platný až do posledních desetiletí 20. století, dnes je však tato teorie překonána.¹⁵

S výše vyzdvihovanou stručností souvisí i to, že čtenář musí počítat s tím, že text mnohdy nutně nabízí pouze velmi povrchní informace o určitých historických událostech či dokumentech. Například Vestfálský mír, který podle *Kissingera* představuje klíčovou osu mezinárodního systému až do současnosti,¹⁶ je pojednán v jediném odstavci na straně 218.

Při hodnocení, které události či prameny autoři do knihy vybrali, se pak nutně projeví i preference hodnotícího, jež přinejmenším z části budou vždy subjektivní. Shodnu se tak s *Markem Novákem* v pochvalu detailnějšího zpracování období prvotní církve.¹⁷ Jak jsem poukázal výše, je pro tuto dobu charakteristické řešení řady věroučných i právních otázek, z nichž mnohé jsou relevantní dodnes.

Naproti tomu v případě 11. století se mi zdá, že jeho události mohly dostat více prostoru. Pro *Friedricha Heera* stojí tyto události u zrodu kuriálního papežství, národních států, reformace i revolucí 13. až 19. století.¹⁸ *Heinrich Winkler* pak v bojích o investituru vidí základ moderní koncepce dělby moci.¹⁹

Ani jeden z výtýkaných problémů ovšem nebrání tomu, abych knihu hodnotil veskrze pozitivně a bez váhání ji doporučil komukoliv, kdo se chce s problematikou seznámit. Ústavní soud v jednom svém známém a často citovaném rozhodnutí říká, že jazykový výklad „představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě“.²⁰ Podobně je stručná knížka pouze prvotním přiblížením se k poznání právní historie, jež představuje, slovy *Stanislava Balíka st.*, „oceán bez břehů“. Nicméně i velmi dlouhý pochod musí začít prvním krokem. A recenzovaná kniha je pro takový začátek velmi dobrým základním táborem, z něhož se mohou zájemci o právní dějiny církvi vydat k napsání soutěžní práce SVOČ, diplomové práce či odborného článku.

Jaroslav Benák*

¹³ Například SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004, s. 98.

¹⁴ Například BRAGUE, Remi. *Evropa, římská cesta*. Praha: Univerzita Karlova, 1994, s. 32.

¹⁵ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské: všeobecný úvod do Písma svatého*. 2., upravené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 88. Obdobně též MACKERLE, Adam. *Než budete číst Bibli podruhé. Vybraná témata o Bibli*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2014, s. 82.

¹⁶ KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor, 2016, s. 35.

¹⁷ NOVÁK, Marek. Tretera, J. R. – Horák, Z. Právní dějiny církvi. Synagoga a církev v průběhu dějin. *Právněhistorické studie*. 2020, roč. 50, č. 3, s. 188.

¹⁸ HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 85.

¹⁹ WINKLER, Heinrich August. Greatness and limits of the West. The history of an unfinished project. LEQS Paper. 2011, No. 30, s. 6.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), část IVc.

* Ing. Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D., je odborným asistentem katedry ústavního práva a politikologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: Jaroslav.benak@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6981-7954>.